

Jemioła pospolita

– roślina magiczna

Jan T. Siciński

Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Łódzki

Jemioła pospolita (jemioła biała) (*Viscum album* L.), należy do rzędu sandałowce (*Santalales*) i bywa zaliczana do następujących rodzin: sandałowcowate (*Santalaceae*), gązewninkowate (*Loranthaceae*) lub jemiołowate (*Viscaceae*). W języku staropolskim nosi nazwę starzęśla.

Łacińskie słowo *viscum* to starożytna nazwa jemioły i wytwarzanego z niej lepu na ptaki. Wyrabiano go nie tylko z nibyjagód, jak się powszechnie uważa, ale głównie z rozgotowywanych pędów rośliny. Czyniono to najczęściej w południowej Europie i Afryce do początku XX w. Już w starożytności ludzie widzieli ironię w sytuacji chwytania ptaków przy udziale owoców, które same rozsiewają. Przenoszą one lepkie owoce do zagłębień w korze drzew, gdzie nasiona znajdują dogodne warunki do kiełkowania.

Ten półpasożyt zawiera chlorofil, prowadzi proces asymilacji, syntetyzuje związki organiczne, a przy pomocy tzw. zielonych korzeni korowych wzrasta przez korę żywiciela, wytwarza podobne do soplki ssawki, przenika prostopadle do drewna skąd pobiera wodę i sole mineralne, a więc pasożytuje na żywicielu.

Przedstawiciele rodzaju jemioła (*Viscum*) reprezentowani są przez kilkadziesiąt gatunków występujących przeważnie w obszarach tropikalnych i subtropikalnych Afryki, natomiast nielicznie w Azji, Europie i Australii. W naszym kraju notuje się jeden gatunek z trzema podgatunkami, czasem uznaje się je za trzy odrębne gatunki.

Jemioła w Polsce

Jak wskazuje jej nazwa gatunkowa jest rośliną pospolitą prawie na obszarze całego kraju.

Jemioła pospolita (*Viscum album* L.) – podgatunek typowy *Viscum album* L.

subsp. *album*. Spotykana na drzewach i krzewach liściastych, okrytozalążkowych, dwuliściennych, w tym także obcego pochodzenia, głównie na topolach, klonach, lipach, brzozech, jarzębinach, wierzbach, kasztanowcach, grabach, jesionach, olszach, grochodrzewach (robinia akacyjowa), wiązach oraz rzadziej na innych rodzajach, np. drzewach owocowych. Nie rośnie na krajowych dębach, a jeśli, to bardzo sporadycznie. **Jemioła jodłowa** (*Viscum abietis* Beck) – *Viscum album* L. subsp. *abietis* (Wiesb.) Abrom. bywa rzadziej spotykana w zasięgu występowania jodły i pasożytuje wyłącznie na tym gatunku, charakteryzuje się liśćmi ciemnozielonymi.

Jemioła rozpięzchła (*Viscum laxum* Boiss.) – *Viscum album* L. subsp. *austriacum* (Viesb.) Vollm. ma za żywiciela sosnę, rzadziej świerka i modrzewia.

Wymienione gatunki (podgatunki) różnią się między sobą głównie żywicielami, wielkością i kształtem liści, nibyjagód itp. Jemioła pospolita występuje w całej Polsce, a jej stanowiska rozmieszczone są dość równomiernie, natomiast jemioła jodłowa obecna jest na południu kraju (tak, jak zasięg jodły), a jemioła rozpięzchła największe zagęszczenie miejsc występowania notuje na Lubelszczyźnie.

Jemioła pospolita (*Viscum album* L.), to zimozielona, półpasożytnicza krzewinka (krzew), przeważnie kulistego kształtu (do około 1 m średnicy), o pseudodychotomicznych (nibywidlastych) rozgałęzieniach. Pędy ma oliwkowozielone, bezogonkowe, grube, skórzaste, całobrzegie liście, ułożone nakrzyżlegle. Jej kwiaty są dwupienne, występują na szczytach pędów, okwiat mają nieróżnicowane, są nektarodajne, owadopylne i wiatropylne. Kwitnie w porze zimowej (II-III). Owocem jest biała, a rzadziej żółtawa nibyjagoda, kulistego lub gruszkowatego kształtu, zawierająca wewnątrz lepki płyn. Właściwymi owocami są bezokrywowe, miękkie „nasiona”. Nibyjagody dojrzewają od listopada do stycznia. Rozsie-

Niewiele jest roślin związanych ze świętami Bożego Narodzenia. Jedną z bardziej interesujących i wyjątkowych jest jemioła.

wają je ptaki, a konkretnie jemiołuszka zwyczajna, jemiołucha (*Bombycilla garrulus*) i paszkot (*Turdus viscivorus*), polując je w całości, często rozsiewają jemiołę daleko od okazów matecznych. Mamy w tym przypadku do czynienia z rozsiewaniem przez zwierzęta (zoochoria), a dokładniej przez ptaki (ornitochoria).

Skoro jesteśmy przy zwierzętach to warto dodać, że pędy jemioły wykładane są zimą, jako wartościowy przysmak żubrów, jeleni, saren i zajęcy, bogaty w witaminy i wapń. Podobno już w IV w. p.n.e. stosowano je również do karmienia zwierząt domowych – bydła i koni.

Jemioła pospolita jest rośliną leczniczą (RL), a zarazem rośliną trującą (RT). Pierwszym, który opisał jej właściwości lecznicze i występowanie był Teofrast, uczeń Arystotelesa.

Skuteczność działań wyciągów z jemioły zależy od wielu czynników, ale głównie od dwu – żywiciela (na jakim drzewie rośnie) oraz okresu zbioru (najlepszy zimy – od grudnia do marca). Surowcem zielarskim są liście oraz cienkie pędy bez owoców, które oddziela się zaraz po zbiorze rośliny. Suszy się je w temperaturze nie wyższej niż 25°C. Właściwie wysuszone ziele jemioły (*Herba Visci*) powinno wykazywać barwę zieloną lub żółtozieloną. Zachowuje wówczas wszystkie cenne substancje, jakimi są: flawonoidy, aktyny, aminy, cholina, wiskotoksyny, fitosterole, trój-

Jemiola rozpięchta

Nibyjagody

terpeny, kwasy organiczne – między innymi kwas kawowy, związki śluzowe, witaminy, sole mineralne – przede wszystkim związki potasu i wapnia. Te cenne składniki sprawiają, że jemiola ma różnorodne właściwości lecznicze.

W medycynie ludowej jemiola była stosowana od dawnych czasów. Na przykład Celtowie nazywali ją „wszystko leczącą”. W Europie leczono nią epilepsję, natomiast w Japonii – niepłodność. Współczesna medycyna nadal wykorzystuje cenne właściwości tego wyjątkowego zioła. Preparaty z jemioli są stosowane w leczeniu nadciśnienia, znajdujące się w nich lektyny i wiskotoksyny wykorzystywane są w terapii przeciwnowotworowej i pobudzającej układ odpornościowy. Jemiola jest składnikiem wielu mieszanek ziołowych, obniżających ciśnienie krwi i przeciwmiażdżycowych.

Jemiola na żywicielu

Warto dodać, iż ten półpaszyt chroniony jest prawnie w Szwecji od 1910 r., w Norwegii od 1956 r. oraz na Łotwie. Były również głosy o jego ochronę w Polsce.

Wierzenia i tradycje

Niewiele jest roślin w naszym kraju, które wzbudzałyby tak powszechne zainteresowanie, jak jemiola. Zapewne dużą rolę odgrywają w tym bogate przekazy, opowiadania, obyczaje oraz właściwości. To roślina wyjątkowa, wręcz magiczna – półpaszyt, rosnąca między ziemią a niebem oraz „wszystko lecząca”. We florze Polski nie ma drugiej takiej rośliny. Ścięta jemiola nie może dotknąć ziemi, bowiem wtedy straciłaby swoją cudowną moc. Dawniej wierzono, że obecność jemioli ochroni dom przed złymi mocami i demonami, odpędza uroki, zapobiega nieszczęściom, a sprawdza powodzenie i bogactwo.

W dzisiejszych czasach wieszka się jemiolę w domu, u sufitu, nad stołem oraz nad drzwiami, co ma zapewnić domownikom pomyślność i szczęście oraz odpędzać złe moce. Warto pamiętać, by wiszący okaz miał dużo owoców. Roślinę należy zachować cały rok, do następnych świąt Bożego Narodzenia, bo to gwarantuje utrzymania magicznej mocy zioła.

Zawieszka się ją również u sufitu w noc sylwestrową. Całowanie się pod jej pędami nie jest czynem grzesznym, nie tylko w tę jedną noc, ale prawdopodobnie w czasie całego karnawału.

Ta nadzwyczajna roślina, wiecznie zielona, będąca jednym z symboli tajemnicy świąt Bożego Narodzenia daje ludziom to, co nie ma ceny – szczęście, nadzieję, radość, marzenia. Szkoda, że rośnie tak wysoko i zerwać ją trudno. Kupowana nie ma w sobie już tej mocy. Poza tym szczęścia nie można nabyć za pieniądze, trzeba je samemu zdobywać.

Zbiory jemioli, ok. 1933 r.